

Aktuellt | På plats i Växjö | Trendspaning | Fem frågor

8 sidor
för dig som
jobbar med
tandvård

FOTO: JOHAN WAHLGREN

Tandsköterskan Zeinab Keikhwa och tandhygienisten Farah Halawi jobbar med att förebygga karies bland barn i Uppsalastadsdelen Gottsunda.

De räddar mjölkänder

Majoriteten ändrade sina vanor efter projekt riktat till barn i Uppsala

TANDVÅRD Barn i invandrartäta stadsdelen Gottsunda i Uppsala hade för några år sedan fler hål i tänderna än barn i resten av länet. För att få bukt med problemen startade Folk tandvården i Gottsunda ett projekt där man riktade in sig på att informera och söka upp föräldrar till barn som riskerade att drabbas. Resultatet är tydligt: 60 procent av de som tidigare hade en hög eller förhöjd risk att drabbas av karies har ändrat sina vanor så att de nu bedöms ha låg risk. En av dem som arbetat med projektet är tandsköterskan Zeinab Keikhwa.

– Det har varit jätteroligt. Jag har känt att jag verkligen har kunnat göra nytta för patienterna. Föräldrarna är ofta mycket tacksamma. Vi har kunnat se att de flesta ändrar sina vanor och sedan också fortsätter att hålla i dem, säger hon.

BARNEN KALLAS SOM tvååringar till tandvården via telefonsamtal i stället för brev eller sms. Något som gjort att långt fler kommer till tandvården än tidigare. Väl på plats får föräldrarna råd om kost och tandborstning och en

bedömning görs av hur stor risk barnet har att få karies. I de fall risken är hög får föräldrarna och barnet komma på återbesök efter en månad. Som högriskbeteende räknas till exempel att barnet ofta får välling eller ammar under natten eller att föräldrarna bara borstar med fluortandkräm en gång per dygn eller inte alls. Barn som bedömts ha behov av det har också fått fluorlackning två till tre gånger per år. Projektet har varit så framgångsrikt att det nu blivit en del av den ordinarie verksamheten.

Sara Jonerin

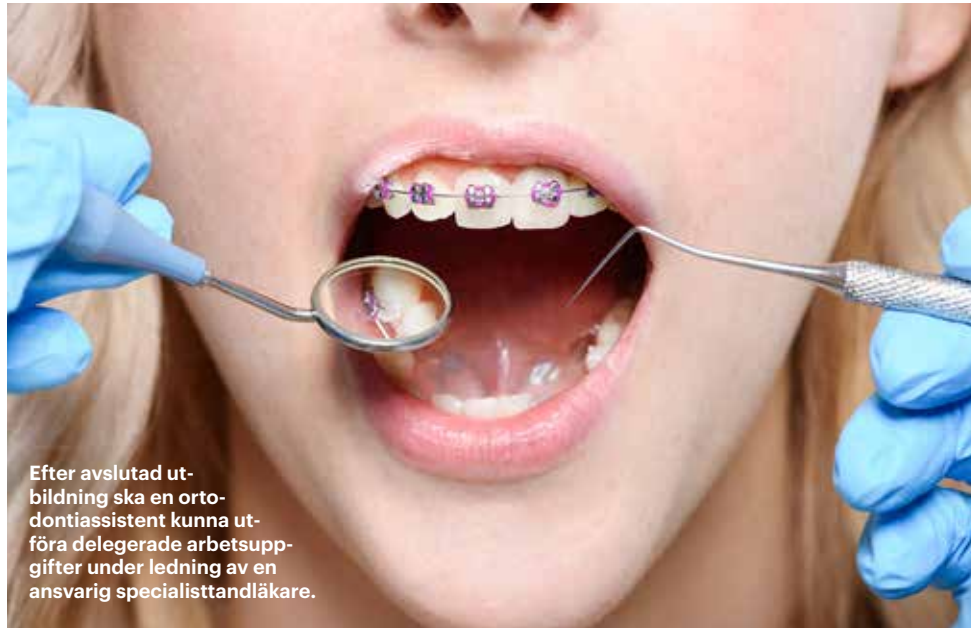

FOTO: FÖRNAMN EFTERNAMN

Efter avslutad utbildning ska en ortodontiassistent kunna utföra delegerade arbetsuppgifter under ledning av en ansvarig specialisttandläkare.

Högskolepoäng tas bort

Ortodontiassistentyrket förlorar högskolestatus

NÄSTA OMGÅNG ORTODONTIASSISTENTER som lämnar utbildningen kommer inte att få några högskolepoäng. Det beror på att utbildningsanordnaren, Odontologiskt kompetenscentrum, som hade en koppling till högskolan, har lagts ner. Utbildningen kommer i stället att ges i folktandvårdens egen regi.

– Utbildningsinnehållet kommer att vara exakt det samma som tidigare, med samma föreläsare och utbildningsmaterial, säger Ken Hansen, klinikchef på Specialistkliniken för ortodonti i Göteborg.

Att kopplingen till högskolan nu försvinner kommenterar han så här:

– Högskolepoäng är de facto ingen kvali-

tetsstämpel. Det finns inget krav på att den ska vara en högskoleutbildning. Ortodontiassistentutbildningen är också den enda vidareutbildningen inom tandvården som har varit en högskoleutbildning.

Nyordningen innebär att det blir billigare för arbetsgivarna att ge utbildningen. Exakt hur mycket billigare vill Ken Hansen inte gå in på.

Sara Jonerin

ORTODONTIASSISTENT

► Ortodontiassistenter arbetar med tandreglering. För att bli ortodontiassistent måste man vara tandsköterska i botten och sedan gå en vidareutbildning som motsvarar fyra terminer halvtidsstudier. Tidigare har utbildningen gett 60 högskolepoäng

Halla...

KERSTIN GUSTAFSSON, tandsköterska på Folktandvården Rosenlund i Jönköping, som fått ett stipendium från Vision för att åka till Tanzania och jobba som tandvårdsvolontär under fem månader.

Vad betydde det att få ett stipendium från Vision?

– Jag är jättetacksam för att jag kunde få det. De 5000 kronorna jag fick gick till min resa och till uppehälle. Jag åkte dit via Pingstmissionens utvecklingssamarbete, PMU, som också betalade en del. Men jag tog även av egna besparingar.

Varför ville du åka?

– Det är viktigt att hjälpa människor. Det är till exempel mycket betydelsefullt att hjälpa sina kolleger. Så varför inte hjälpa människor någon annanstans i världen, om man kan?

Vad gjorde du där?

– Jag och en kompis, som också är tandsköterska, jobbade tillsammans med en lokal tandläkare på ett sjukhus i byn Nkinga. Vi assisterade på sjukhuset och åkte även ut till en skola där vi föreläste om oralhälsa. Vi besökte också sjuksköterskestudenter och utbildade dem.

Vad har det betydtt för dig att göra resan?

– Jag har fått en större förståelse för olikheter i världen. Det är en stor sorg att se så stora skillnader, samtidigt som jag är väldigt glad att kunna bidra med kunskap.

Skulle du vilja åka igen?

– Absolut! Det är jätteviktigt att sprida kunskap om oralhälsa. Men det är viktigt att göra det med stor ödmjukhet inför de villkor som människorna där lever under. Sara Jonerin

Mindre stress med mobilapp

Anställda på Folktandvården i Region Jönköpings län ska genom appen Wello inspireras att sköta om sin psykiska och fysiska hälsa bättre. Det skriver personaltidning Pulsen, som ges ut av regionen. I appen presenteras varje måndag olika slags hälsoutmaningar, som till exempel att ta en promenad i dagsljus eller att laga vegetarisk mat till middag.

142

av Visions medlemmar är ortodontiassistenter.

Källa: Visions medlemsregister.

Låginkomsttagare får minst i bidrag

Det är vanligare att höginkomsttagare utnyttjar tandvårdsbidraget än att låginkomsttagare och utlandsfödda gör det, visar en rapport från Försäkringskassan. Låginkomsttagare och utlandsfödda är grupper som enligt tidigare forskning generellt sett har sämre tandhälsa. Men rapporten visar alltså att bidraget inte kommit dessa grupper till del.

FOTO: JONAS MALMSTRÖM

”Det är lite tufft att plugga som 44-åring, men jag vill ju det här och då går det”, säger Maria Engström.

Får betalt för att skola om sig

Tandsköterskor i Folktandvården Sörmland utbildar sig till tandhygienister – och får lön under tiden. I gengäld krävs att de stannar hos arbetsgivaren i tre år.

Det är svårt att rekrytera tandhygienister. Det är det tyngsta skälet till att Folktandvården Sörmland erbjuder totalt tio tandsköterskor att vidareutbilda sig till tandhygienister via en uppdragsutbildning på Yrkeshögskolan.

– Ett annat skäl är att ge tandsköterskor en chans till kompetensutveckling. Och det har varit en uppskattad satsning, säger HR-chefen Ulrika Sildeus, som tog emot 25 ansökningar till de fem platser som erbjöds i höstas.

Under utbildningen står arbetsgivaren

bland annat för studielön på 17 000 kronor i månaden samt kurslitteratur.

Maria Engström har jobbat som tandsköterska i cirka tio år, och har nu tagit chansen att skola om sig.

– Det ska bli roligt att jobba med egna patienter och hjälpa dem med förebyggande tandvård. Dessutom kommer jag att tjäna 3 000 kronor mer än jag skulle ha gjort som tandsköterska när jag är klar.

Motkravet från Folktandvården Sörmland är att Maria Engström och de nio andra stannar hos arbetsgivaren i tre år efter avslutad utbildning, annars blir de återbetalningsskyldiga.

– Inga problem. Jag stannar absolut.

Lotta Ekstedt

Fritt fram att växla i Örebro

Region Örebro blir det fjärde landstinget som inför möjligheten för personal att byta semesterdagstillägg mot fler lediga dagar. Men till skillnad mot i andra landsting är det bara Visions och SSR:s medlemmar som erbjuds förmånen.

– Vi är de enda förbund som drivit frågan, säger Pia Browall, Visions avdelningsordförande i Region Örebro,

och konstaterar att det är uppskattat bland medlemmarna. – Det är viktigt för oss att visa att det lönar sig att vara med i Vision. Och vi har fått 30 nya medlemmar sedan september. Det är glädjande. Avtalet gäller från 2018.

Det innebär att de som har 25 semesterdagar kan växla till sig fem extra semesterdagar och de som har 31–32 dagar ledigt får sex dagar.

44

av Visions medlemmar är tandvårdsbiträden.

Källa: Visions medlemsregister.

FOTO: MOSTPHOTOS

Kort ärm gäller i tandvården

Det är kortärmad klädsel som gäller för tandvårdspersonal vid patientnära arbete, det har Arbetsdomstolen nyligen slagit fast. Fallet handlar om en tandläkare som av religiösa skäl inte ville visa sina bara armar inför män och därför använt engångsarmar i plast. Folktandvården i Stockholms län förbjöd henne dock att göra det, med hänvisning till patientsäkerheten. Enligt Arbetsdomstolen var detta en korrekt bedömning.

”För att vi ska nå till en skyddad yrkestitel med krav på utbildning behöver vi stöttning av alla i branschen.”

Johanna Ene, tandsköterska och bloggare, pläderar för att tandsköterskor ska ha en skyddad yrkestitel på Dental24.

Totalstopp för amalgam

Generellt är det förbjudet att använda amalgam inom tandvården. Tidigare har det varit möjligt att göra undantag från förbudet vid behandling av vuxna patienter om det varit särskilt motiverat. Men från och med juli i år kommer undantagsregeln att tas bort. Det har Kemikalieinspektionen beslutat. Men det går dock fortfarande att ansöka om dispens.

En del av den rekvisita tandtrollsteamet har med sig är bilder på hela och trasiga tänder och tomma kartonger med mat och dryck som är bra respektive dålig för tänderna.

Tandtrollet lär barnen borsta

Bästa sättet att lära sig hur man håller tänderna friska är att leka in det. Det vet tandsköterskorna Pernilla Martinsson och Nagam Abbas, som tar hjälp av både sagor och trollkonster för att pränta in kunskaperna.

text Sara Jonerin foto Marlin Johansson

TOLV SEXÅRINGAR SITTER i en ring på golvet tillsammans med tandsköterskan Pernilla Martinsson i ett klassrum på Grästorpskolan i Jönköping. I tur och ordning får var och en kika in under locket på en liten ceriserosa plastburk, som de skickar mellan sig i ringen. I burken finns en riktig huggtand av okänt ursprung. Barnen gissar vilket djur tanden tillhör. "En dinosaurie!", ropar en flicka. "En haj. Eller en tiger!" säger en pojke. Båda har fel. Tandens kommer från en hund, avslöjar Pernilla, medan barnen förundrat studerar den.

Sedan lägger Pernilla fram två inplastade bilder på golvet. En med en

leende, bländvit tandrad och en med svarta, nedfrätta, kariesskadade tänder. Hon tar fram en tom mjölkkartong, ett tomt juicepaket, en påse chips, en flaska Festis, ett paket O'boy, en morot, en apelsin och godis, som Pernilla lovar är så gammalt att det är jätteäckligt. Barnen får i uppgift att lägga mat som är dålig för tänderna ovanpå bilden med de svarta tänderna och mat som är bra på bilden med det vita leendet. Det går fint, förutom juicen som hamnar fel. Den vill Pernilla ha på bilden med de svarta tänderna.

–Vad ni är duktiga på det här och kan många saker, utbrister hon.

För åtta år sedan började Folk tandvården i Region Jönköpings län att använda sig av Abrakadabra fladderiflaxmetoden – det vill säga att lära ut kunskaper om hur barn bör sköta sina tänder genom att använda drama-pedagogik. I dag arbetar omkring 45 personer, utspridda på de 26 folk tandvårdsklinikerna, enligt metoden. En satsning som varit mycket framgångsrik, enligt tandhygienist Eva Herremo, som arbetar med utvecklingsfrågor på folk tandvårdens kansli.

–Alla som gått utbildningen blir eld och lågor efteråt. De får med sig barnen på ett helt annat sätt än när man bara

står och pratar eller knäpper på en film. De märker att barnen tycker att det är kul, säger hon.

Nu frågar Pernilla barnen om de får hjälp av en förälder att borsta tänderna. –Visste ni att man behöver hjälp att borsta tills man är elva år?

Det visste de flesta inte, och en flicka undrar om vuxna också måste borsta. Svaret kommer direkt från ett annat barn som glatt säger:

–Man måste borsta och borsta hela livet, ända tills man dör!

Pernilla undrar också om barnen vet vad de ska dricka till maten och om de har någon särskild dag i veckan då de får

äta godis. De flesta vet att det är vatten eller mjölk som gäller och har lördag som sin godisdag. Någon har fredag, men det gör inget, säger Pernilla, bara man inte har flera dagar i veckan.

SEDAN ÄR DET dags för dagens höjdpunkt: tandtrollet Trollis. Tandsköterskan Nagam Abbas kliver in i full trollmundering med burrikt hår, svärdade tänder och kläder i säckväv. Trollis berättar att hon bor ute i blåbärsskogen bortanför skolan, men hon äter inte några blåbär. Nej, bara godis morgon, middag och kväll. Men trots att trollet får äta så goda saker är hon inte glad.

Hon har ont i tänderna, säger hon. Därför får barnen lära trollet det de själva just har fått veta om vad man ska äta och göra för att slippa tandvärk.

–Du ska inte bara dricka saft, du ska dricka vatten, förklarar en flicka för trollet som lyssnar uppmärksam.

Den metod som Pernilla och Nagam använder sig av har de fått lära sig av dramapedagog Magdalena Granholm, som under många år arbetat med att fortbilda tandvårdspersonal i Örebro, Uppsala, Kalmar och Jönköpings län.

–Små barn orkar inte sitta stilla och lyssna om de inte tycker att det är spännande. Därför handlar det om att göra

Det blir mycket skratt och skojande när tandsköterskorna Pernilla Martinsson och Nagam Abbas (utklädd till troll) lär barnen på Grästorpskolan i Jönköping hur man borstar tänderna.

Det är lättare att visa hur man borstar på hunden, som följt med till Gråstorpsskolan.

det roligt genom att blanda lek med information och fakta. I leken får de också använda alla sina sinnen och då minns de bättre vad de lärt sig, konstaterar hon.

Nu är det dags för trollet att lära sig

hur man borstar tänderna. Trollis får försöka borsta tänderna på en gul leksakshund som följt med. Det går inget vidare. Trollis mest viftar framför tänderna och borstar tungan i stället. "Nej, nej, inte så", skriker barnen. Pernilla får visa hur man gör.

"I leken får de också använda alla sina sinnen och då minns de bättre vad de lärt sig."

SÅ GÅR DET TILL

► **Namnruna.** Barnen får säga vad de heter och berätta något om sig själva.

► **Uppvärmning.** En lek/samarbetsövning introduceras. Till exempel leken Fruktsallad, men istället för frukter är barnen tandborstar och tandkräm.

► **Information.** Budskapet förs fram i form av en saga. Ett tandtroll vill lära sig hur man gör för att få friska tänder. Barnen och trollet gör en resa i fantasin för att ta reda på det.

► **Avslutning:** Trollet och barnen får berätta hur man gör för att hålla tänderna friska. Barnen får tandborstar och reflekterar kring vad de upplevt.

TILL SIST ÄR det dags för tandborstutdelning. Barnen får var sin påse med tandborste, tandkräm och en broschyr som hur man borstar, som de ska visa sina föräldrar.

Efteråt säger både Pernilla och Naggam att de hade en plan för hur dagens besök skulle bli, men den höll de inte riktigt fast vid.

– Nej, så blir det alltid. Man har tänkt något, men sedan märker man att det inte funkar och då gör man något annat. Det som är bra med den här metoden är att vi har många olika verktyg, till exempel olika slags lekar och samar-

betsövningar, som vi kan välja mellan efter vad som passar just för dagen och den gruppen vi kommer till.

Pernilla Martinsson, som arbetat med dramapedagogik ända sedan starten i Region Jönköpings län, tycker att det är spännande att möta barnen på det här sättet.

– Man får dem verkligen med sig. Jag tror att kunskaperna stannar kvar på ett annat sätt också. När vi sedan besöker dem i lågstadiet eller träffar dem på kliniken kommer de ihåg oss och springer fram och ger oss kramar. ◉

Lördagsjobb är framtiden

Att jobba på lördagar blir vanligare när tandvårdskliniker slås ihop för att spara pengar. "Det funkar jättebra", säger Carina Forsström, tandsköterska på Folk tandvården i Avesta.

ALLT FLER KLINIKER tar emot patienter på lördagar. Folk tandvårdens klinik Örnen i Avesta var först inom Landstinget Dalarna och hade nyligen femårsjubileum för lördagsöppet.

Bakgrunden till att hålla öppet lördagar är i många fall att flera kliniker slås ihop för att utnyttja den dyra utrustningen i behandlingsrummen optimalt.

I Avesta innebär den tidigare hopslagningen att personalen arbetar skift på vardagar och var fjärde lördag. Då kan kliniken ha öppet 63 timmar per vecka, samtidigt som en heltidstjänst motsvarar 38 timmar.

– Arbetsstidsförkortningen på två timmar är en morot. Morot två är att arbetspassen på vardagar har komprimerats, så att vi kan ha ett liv före eller efter jobbet, säger verksamhetschefen Roger Lindberg.

Även tandsköterskan Carina Forsström är nöjd med schemat.

– När vi jobbar lördagar slutar vi dessutom alltid tidigt. Jag tycker att det rullar på, och det är ju bra om det här är framtiden, säger hon.

Lotta Ekstedt

Roger Lindberg och Carina Forsström fyller hål även på lördagar.

FOTO: MARIA HANSSON

VISSTE DU ATT...

... andra Folk tandvårdskliniker, som inte är jour- eller akutkliniker, har öppet lördagar är bland andra Västra Vall i Varberg, Skoghäll i Hammarö samt runt 15 kliniker i Stockholm, enligt Folk tandvårdens hemsida.

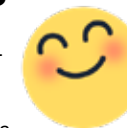

5,5

timmar är lördagspassen (klockan 7.40–13.10) på Folk tandvården Örnen i Avesta.

Patienter glada på lördagar

Patienter som besökt Folk tandvården i Avesta får trycka på en knapp med glada eller sura miner beroende på hur de upplevt sitt besök. Gladast resultat får kliniken på lördagar, enligt verksamhetschefen Roger Lindberg.

"Fredagkvällar är inte så populärt om man också jobbar lördag."

Verksamhetschefen på Folk tandvården i Avesta, Roger Lindberg, beskriver det enda minuset med skiftschema.

Margareta Jonsson

Hur får man någon att fimpas för gott?

–Det viktigaste är att motivera personen att våga ta beslutet att bli tobaksfri. Att sätta ett datum och slänga all tobak. Att be hjälp om hjälp och att ta stöd av andra är också betydelsefullt, och kanske våga testa ett läkemedel som minskar abstinens under den första tobaksfria perioden. Efteråt säger de flesta att det var mycket lättare än vad de trodde.

Vad innebär det att jobba som tobaksavvänjare?

–Jag håller i ett program för de som vill bli tobaksfria. De träffas en gång i veckan under en tvåmånadersperiod, vi följer en metod och pratar om hur de mår och hur det går att bli fria från tobaken. De får information om hälsorisker och hur man klarar av att förbli tobaksfri och vilka hjälpmedel som finns.

Hur många blir tobaksfria för alltid?

–Efter programmet är så gott som alla tobaksfria. Efter ett par år är ungefär 60 procent fortfarande det. Men jag har då en del som gått om programmet.

Varför jobbar du som är tandsköterska med detta?

–I mitt jobb ser man tydligt hur tobaken påverkar munhälsan och att jobba med munhälsa är mitt jobb. Patienter som snusar kan få permanenta och irreparabla munslemhinneförändringar och blottade tandhalsar. En rökares mun dubbelexponeras av tusentals kemikalier, man ser infektioner och beläggningar på tungan, missfärgade tänder och en fem gånger ökad risk att drabbas av tandlossning.

Vad är det bästa med ditt jobb?

–Det är roligt att se människor genomgå en förändring och hur de växer. Det är härligt att se hur glada de blir när de märker att både hälsan och ekonomin blir bättre. **Sara Jonerin**

MARGARETA JONSSON

Aktuell med: Kampanjen STOPP och Tobaksfri duo som riktar sig till barn i grundskolan.

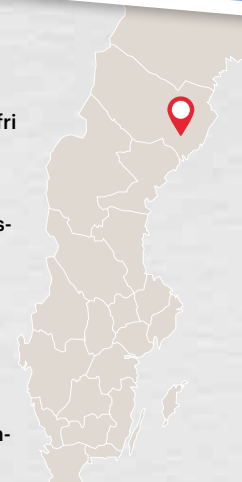
Yrke: Tandsköterska och diplomerad tobaksavvänjare.

Arbetsplats: Folkhälsovården och hälsocentralen i Vindeln.

Ålder: 56 år.

Bästa arbetsredskap: En bok om tobaksavvänjning som alla patienter uppmanas läsa.

Fritidsintressen: Trädgårdsskötsel, fjällvandring och styrketräning.

Varje dag dör någon i Västerbotten som en följd av rökning. Den årliga kostnaden för sjukfrånvaro, produktionsbortfall och sjukvård uppgår till 800 miljoner kronor varje år.

”Efter programmet är så gott som alla tobaksfria. Efter ett par år är ungefär 60 procent fortfarande det.”